

TALABALARNING KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYASINI
RIVOJLANTIRISH IJTIMOYIY-PEDAGOGIK ZARURIYAT SIFATIDA

Bazarbayeva Azizaxon Shokirovna

+998958333393

bazarbayeva@pf.fdu.uz

Annotatsiya: Ushbu maqolada talabalarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishning ijtimoiy va pedagogik ahamiyati tahlil qilingan.

Abstract: In this article the social and pedagogical importance of developing students' communicative competence is analyzed.

Kalit soʻzlar: Talabalar, muloqotchanlik, ijtimoiy ahamiyat, pedagogic ahamiyat

Key words: Students, communicative competence, social and pedagogical importance

Bugungi kunda talabalarda kommunikativ kompetentlikni rivojlantirish dolzarb vazifalardan biri boʻlib qolmoqda. Shuning uchun ham kadrlar tayyorlash tizimida kommunikativ bilim va koʻnikmalarni rivojlantirishni yangi bosqichga olib chiqish va bu boradagi taʼlimiy islohotlarni jadallashtirishga doir koʻplab ishlar amalga oshirilmoqda. Jamiyatimizning barcha sohalarida oʻtkazilayotgan islohotlar uzluksiz taʼlim tizimiga ham oʻz taʼsirini oʻtkazmoqda. Yangi Oʻzbekistonda yosh avlodni muloqotchanlik va kreativlik asosida tarbiyalash davlat siyosati darajasidagi masalaga aylanishi bejiz emas.

Mazkur paragrafda kommunikativ kompetentlik tushunchasining mazmun-mohiyati, lugʻatlarda tariflanishi, pedagogik ahamiyati va uni shakllantirishga qaratilgan taʼlim tizimining imkoniyatlari va mavjud holati tadqiq etilgan. Shuningdek, kommunikativlik dunyoqarashi va tafakkurini rivojlantirishning tashkiliy-huquqiy asoslari, qonunchilik normalarini amaliyotdagi xolati ham yoritilgan. Buning uchun avvalo kompetensiya tushunchasining mazmunini ochiqlab olish ham maqsadga muvofiq boʻladi.

“Kompetensiya” atamasi birinchi marta AQSH Massachusetts universitetida XX asrning 60-70 yillarida Noam Xomskiy tomonidan “til kompetensiyasi” (language competence) orqali amaliyotga kiritilgan va unga quyidagicha taʼrif berilgan: “Kompetensiya – tilni qoʻllash jarayonidagi faoliyatga yoʻnalgan bilim, malaka va koʻnikmalar majmui”dir¹. Ayrim manbalarga koʻra, 1959-60 yillarida R.Uayt asarlarida “Kompetensiya – inson hayoti shaxs motivatsiyasiga (motivation reconsidered the concept of competence) asoslangan yaxlit konsepsiya” sifatida talqin qilingan². Shunday qilib, Evropada bu atama 1970-yillarda qoʻllana boshlandi.

Pedagogikadan atamalar lugʻatida «kompetensiya — u yoki bu soha boʻyicha bilimdonlik»³ sifatida tarif berilgan boʻlsa, Oʻzbekiston milliy ensiklopediyasida «kompetensiya — 1) muayyan davlat organi (mahalliy oʻzini oʻzi boshqarish organi) yoki mansabdor shaxsning qonun, ustav yoki boshqa hujjat bilan belgilangan vakolatlari, huquq va burchlari doirasi; 2) u yoki bu sohadagi bilimlar, tajriba»⁴ sifatida tariflanadi.

¹ Божович Е.Д. Развитие языковой компетенции школьников: проблемы подходы // Вопр. психол. – М.: 1998. № 4. –С.70-71.

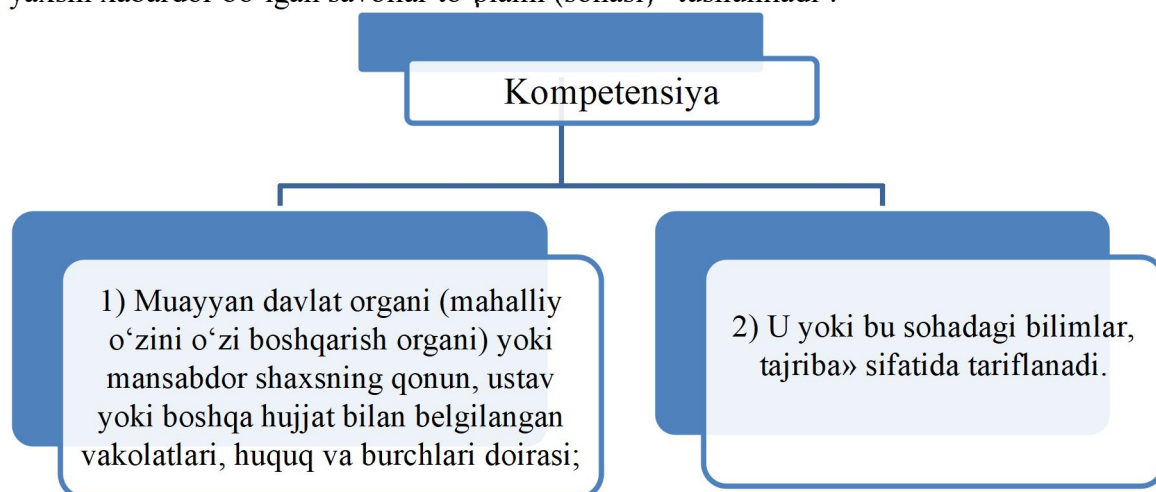
² Жемченкова С.А. Основные подходы к трактовке понятия «Компетенция», «Компетентность» зарубежом и их содержательное наполнение. Вестник ТГПУ. 2011. 13(115). –С.243. Электрон ресурс.<https://cyberleninka.ru/article/v/>

³ Педагогикадан атамалар луғати. — Тошкент: Фан, 2008. — 196 б.

⁴ Ўзбекистон миллий энциклопедияси. 4-жилд. Зебуннисо-Кониғил. — Тошкент: Ўзбекистон миллий энциклопедияси, 2002. — 704 б.

Kompetensiya atamasi lugʻaviy jihatdan bevosita chuqur bilimga asoslangan qobiliyat, layoqatlilik darajasini anglatadi⁵. Mazmunan esa «faoliyatda nazariy bilimlardan samarali foydalanish, yuqori darajadagi kasbiy malaka, mahorat va iqtidorni namoyon eta olish»ni bildiradi. Umuman olganda, «kompetensiya» va «kompetentlilik» tushunchalariga berilgan taʼriflarda kompetensiya muayyan faoliyatda talab qilinadigan xulq-atvor, oʻzini tutish, kompetentlilik esa ushbu talabga moslik darajasi, yaʼni kompetensiyani namoyish qilishning pirovard natijasi deb talqin qilinadi.

Kompetentlilik tushunchasi (lotinchadan *competentia*, *compete* soʻzidan olingan boʻlib — “birgalikda erishaman, qozonaman, mos kelaman, toʻgʻri kelaman” degan maʼnoni bildiradi) lugʻatlarda esa “nimadir toʻgʻrisida fikr yuritishga yoʻl beradigan bilimlarga ega boʻlish”, “xabardor boʻlmoq, huquqli boʻlmoq” degan maʼnoni bildiradi. Amalda barcha lugʻat tuzuvchilar “kompetentlik” va “kompetensiya” kategoriyalarini chegaralab qoʻyadi. Kompetentlik taʼrifi oʻxshash va bir-birini oʻrnini egallaydi (toʻldiradi), shu bilan bir vaqtda kompetensiya soʻzi uchun yagona izohlash yoʻq, bu tushuncha “vakolatlar yigʻindisi (huquq va majburiyatlar) qandaydir organ yoki lavozimli shaxsning qonun, nizomlar bilan belgilab qoʻyilgan ushbu organ yoki boshqa holatlar”, “nimanidir toʻgʻrisida fikr yuritishga yoʻl beradigan bilimlarga ega boʻlish (egallik qilish)”, “kimdir yaxshi xabardor boʻlgan savollar toʻplami (sohasi)” tushuniladi⁶.

1.1-rasm. Kompetensiya tushunchasi mazmuni

Tadqiqotlar asosida kompetensiya soʻzining quyidagi maʼnolari farqlanadi: aniq vaziyatlarda bilim va koʻnikmalarni qoʻllay olish qobiliyati; kasbiy standart tavsifiga mosligi; bilim, koʻnikma va malakalar (BKM), qobiliyat, motiv, shaxs, kommunikativ sifatlar va boshqa tushunchalarning umumiy yigʻindisi; sifatli ishga tayyorgarligi va koʻnikmasi; lavozim vazifalariga masʼulligi va vakolati; BKM+kasbiy muhim sifatlar; kompetensiyaning turli jihatlari; kasbiy muhim sifatlar tashkilotchilik konteksti bilan birgalikda kasbiy tajribani chuqur anglanishi; shaxsiy xususiyat, individuallik; muvaffaqiyatli faoliyatda inson omili; samarali ishlab chiqarish faoliyati mezonlari;

⁵ Нарзиева Н. Формирование исследовательских компетенции у учащихся на основе интегративного подхода // XV Международная научно-практическая конференция. World science: problems and innovations. Мцнс «Наука и просвещение». 30-ноября 2017. –Пенза, 2017. Часть 3. –С. 114.

⁶ Маннопов Ж., Холматова А. Касб таълими ўқитувчисининг мустақил педагогик фаолият юрита олиш компетентлигини шакллантириш // Узлуксиз таълим тизимида ўқитувчиларни касбий-педагогик компетентлигини ривожлантириш муаммолари ва истикболлари: Респ. илмий-амалий анжумани материаллари. — Тошкент: Низомий номидаги ТДПУ, 2013. — 209 б.

ijodkorlik; aniq tashkilotlarda ishlab chiqarish vazifalari⁷. Demak, kompetensiya bu - bilimlar, ko'nikmalar, malakalar, sabab omillari, shaxsiy sifatlar, maqsadli vaziyatlarning umumiy uyg'unligi hisoblanadi.

⁷ Ашуров А.А Коммуникатив компетенция тушунчаси ва унинг мазмун-моҳияти//Ўзбекистонда хорижий тиллар. — 2020.— No 1(30). — С.76–83 (<https://journal.fledu.uz>)